

**СЕАНС
МІСЬКОГО
СКАНУВАННЯ**
MANUFACTURING

СИМПОЗИУМ

3MICT

- 4** **ПРО СИМПОЗИУМ**
- 5** **ЛОКАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ**
- 6-15** **ВИРОБНИЦТВО У МІСТІ**
- 16-25** **ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА**
- 26-35** **ПРЕ/ПОСТ РЕВІТАЛІЗАЦІЯ**
- 36-43** **ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В МІСТІ**
- 44-51** **ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАД**
- 52-61** **СПІЛЬНІ РОБОЧІ ПРОСТОРИ**

ПРО СИМПОЗИУМ

Ми запросили до спільної чесної та критичної розмови про майбутнє міста, майбутнє його виробництва та майбутнє його інклюзивності - бо ці теми складні, бо вони на часі, бо вони захоплюють. Пропонували разом подумати над такими питаннями:

— Чи може бути альтернатива тенденції зовнішнього виробництва?

— Якими є наслідки перенесення виробництва поза межі міста, пов'язані з втратою навичок творення інновацій у промисловості?

— Як архітектура, дизайн і мистецтво можуть сприяти розвитку циркулярної економіки в місті, та як це може допомогти інтегрувати проект ревіталізації старого заводу у навколишній простір?

ЛОКАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ

В Івано-Франківську постіндустріальні локації розкидані по всьому місту. Базовою проблематикою фестивалю є концепція децентралізації міста задля зміцнення місцевої автономії та місцевої економіки на прикладі району заводу Промприлад.

Цей комплекс постіндустріальних будівель став частиною низової ініціативи Promprylad.Renovation - реконструкції заводу впродовж наступних чотирьох років.

Наша мета - співтворити майбутнє цього постіндустріального району та нові моделі, які зможуть трансформуватися, поширюватися і масштабуватися, при чому робити це спільно з урбаністами, митцями і мисткинями, місцевим бізнесом, владою та мешканцями міста.

Територія заводу Промприлад є діючою і тісно пов'язана з містом. У цьому районі є можливість з'єднати живу промислову спадщину з новою творчою індустрією, і ми маємо намір скористатися цим шансом.

(1)

ВИРОБНИЦТВО У МІСТІ

(1) ВИРОБНИЦТВО У МІСТІ

- Чи потрібно виробництво в місті? Яка роль виробництва у контексті глибоких змін у довкіллі та суспільстві?
- Які технології / ресурси підходять для промисловості міст 21 століття?
- Як можна зробити потреби наших місць для життя — міст, містечок, районів та сіл — фокусом нового виробництва?
- Місцевий розвиток - яке виробництво та якими інструментами можна стимулювати/підтримувати, і де воно може бути розташоване?
- Трансформація існуючих виробництв - що робити з людьми, просторами та бізнесами? Які можуть бути нові форми виробництва?
- Чого бракує сучасним виробникам та дизайнерам? Кому потрібні діючі виробничі зони в містах?

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

МИХАЙЛО СМУШАК (ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)

Директор Департаменту комунального господарства, транспорту і зв'язку виконавчого комітету Івано-Франківської міської ради.

ЮРІЙ ЧАБАН (ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)

Юрист в галузі комерційного права та підтримки підприємництва, співзасновник «Бетон-Прайм».

АНАСТАСІЯ ПОНОМАРЬОВА (КИЇВ)

Архітекторка, урбаністка. Співзасновниця Urban Curators.

ЗУЗА ГОЛІНСЬКА (ВАРШАВА)

Художниця

ПЕТЕР КНАЙДІНГЕР (ВІДЕНЬ)

Співзасновник Materialmodern

МОДЕРУВАВ:

ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО (УКРАЇНА)

Співзасновник фестивалю Сеанс Міського Сканування, лідер урбан-групи Comixans та куратор програми Харківської Школи Архітектури.

ОЛЕКСАНДР ШЕВЧЕНКО

: Міста завжди були осередками виробничої активності. Вона змінювалася від мануфактур (навколо сімейних виробництв) до заводської праці, яка стала можливою завдяки винаходам, і розміщувалася в містах старої Європи. З переходом на сучасні технології та аутсорс ми бачимо, що заводи переносять виробництво до країн, де можна платити менше.

Сьогодні ми перебуваємо у відправній точці до зміни міст. Є підстави казати, що виробництво повертається до міст. Сімейні виробництва адаптувалися до нових функцій в місті, заводи, як той, де ми зараз перебуваємо, шукають нові функції. Ми маємо переосмислити виробництво з точки зору міської матерії.

УКРАЇНСЬКІ МІСТА ЯК ВИРОБНИЧІ МАЙДАНЧИКИ

**МИХАЙЛО
СМУШАК**

: Ми намагаємося робити небанальні речі для міста, але часто не можемо втілити їх у життя. Причин є декілька:

— немає продукту

— немає якості

— немає людей, підприємств, виробництв, які можуть задовільнити наші ідеї.

Ми мусимо поступатися деталями – і внаслідок цього страждає якісь об'єкти, які ми здаємо. Зараз ми спілкуємося з Metalab про те, що може на подібному заводі вироблятися, і як це може задовільнити нашу потребу.

ЮРІЙ ЧАБАН

: На сьогодні я один з небагатьох в Івано-Франківську, хто наважився зайнятися виробництвом. Декілька років тому, обслуговуючи один із бетонних заводів, ми стикнулися з елементарним: біля центрального офісу не було лавочки. Вирішили купити, але в магазинах усе було сіре, примітивне. Ми мали ресурс, тому спробували зробити її самі. Якісь елементи відлили з бетону, інші зварила наша зварювальна дільниця.

Нам сподобалося, почали далі експериментувати і вже два роки займаємося виробництвом вуличних меблів. Це меблі для парків, громадських просторів, дитячих і спортивних майданчиків, житлових комплексів.

Ми зрозуміли, що така продукція потрібна на ринку і перейшли до системного виробництва. Виробництво «Бетон-Прайм» розташоване за 15 хвилин пішої ходи від Промприладу. Ми хочемо, щоб виробництво в місті розвивалося – і ми розвивалися разом з ним.

**АНАСТАСІЯ
ПОНОМАРЬОВА**

: Я понад п'ять років займаюся темою переосмислення промислових територій у різних містах України, а також теорією і практикою переосмислення промислової архітектури.

Рік тому я досліджувала промислову архітектуру Києва в Массачусетському університеті в Бостоні. Зараз

я перевіряю свої гіпотези, працюючи на колишньому Київському авторемонтному заводі, де ми разом з іншими урбаністичними організаціями намагаємося зробити щось для переосмислення цієї індустріальної спадщини.

**ПЕТЕР
КНАЙДІНГЕР**

: Ми маємо хаб, що працює над повторним використанням будівель і матеріалів. З іншого боку, просуваємо ідею ручного, самостійного виробництва. На мою думку, зроблені людиною речі зменшують споживання енергії: вже не потрібно їх везти з одного кінця світу в інший. Так ми зможемо зменшити обсяги сміття у світі.

Сміття – це одна з головних проблем, з якою міста мають справу. А ми говоримо, що основою для виробництва чогось у місті може бути повторно використаний матеріал, який у же є тут.

**ЗУЗА
ГОЛІНСЬКА**

: У своїй мистецькій практиці я часто роблю арт-роботи на фабриках, схожих на цю. Відомий факт, що сьогодні чимало художників не працюють «від матеріалу» (не є medium based). Я часто шукаю людей, які можуть виготовити певні мистецькі роботи для мене, тому що не маю обладнання для роботи зі сталлю, наприклад. Чимало моїх друзів виготовляють свої арт-роботи з матеріалів, які можна знайти в місті.

ЧИ МАЄ МІСТО ЗАПИТ НА ВИРОБНИЦТВО І ЯКІ ТУТ ВИКЛИКИ?

**МИХАЙЛО
СМУШАК**

: В Україні мало людей, які можуть реалізовувати якісні проєкти. Чого бракує компаніям? На виробництвах часто маємо справу з морально застарілими речами, а працівники не йдуть у ногу з часом, не хочуть навчатися.

В Івано-Франківську величезна проблема з дорогами – немає якісного асфальту. Асфальтних заводів, разом із тим, катастрофічно не вистачає. Якісної бруківки украй мало. Деякі речі нам доводиться везти зі Львова. Так само на території області немає підприємств, які можуть працювати з каменем, хоча є кар'єри, де це можна робити.

Що потрібно місту і що міг би виготовляти такий завод **11**

як Промприлад? Це кам'яні бордюри, радіусні бордюри, які робилися колись за Польщі чи Австро-Угорщини, водостічні решітки, металеві бордюри, сітки для вертикального озеленення, бетонні лавки, антипаркувальні стовпчики, накриті велопарковки, урни – жодне українське підприємство не виготовляє урни для роздільного сміття. Ці речі нескладно зробити.

ЮРІЙ ЧАБАН

: Коли ми зробили лавку, до нас звернулася людина з батьківського комітету однієї зі шкіл міста й запитала, чи можемо ми виготовити бетонні столи для пінг-понгу. Ми спершу не розуміли, як зробити таку масивну річ. Але залучили хорошого технолога, ризикнули, зробили форму – реалізація проєкту відбувалася за допомогою гранту від Urban Space 100.

Минуло три роки – й стіл у ідеальному стані. Почали робити їх серійно. Також почали робити вуличні меблі: лавки, урни, квітники, велопарковки, щоб розвивався велорух в Івано-Франківську.

Ми самі стараємося пересуватися містом на велосипедах, а автомобілі залишаємо на території виробництва. Ми працюємо на промвузлі в районі вулиць Ребета – Бандери – Дудаєва. Там поруч із житловим кварталом є низка підприємств, що обробляють деревину, метал, продають будматеріали – і до більшості постачальників ми ходимо пішки. Перевозити матеріали не треба. Так зменшуються витрати за доставку.

ЧИ ЗМІНА ОДНОГО ВЕЛИКОГО ВЛАСНИКА ПРОМИСЛОВОГО ОБ'ЄКТА НА БАГАТО МАЛИХ ВЛАСНИКІВ Є ВИГІДНОЮ?

**АНАСТАСІЯ
ПОНОМАРЬОВА**

: Мріяти про єдиного власника – це утопія, бо за СРСР була інша економіка та інша політична ситуація. На щастя, в нас цього немає, тому не можна думати, що ці заводи будуть схоже експлуатуватися. Тож багато заводів поділилися на дрібні. Це створює різноманіття, яке, своєю чергою, може створити щось нове. Важливо поєднати виробництво та неформальні експериментальні арт-практики. Важливо стирати межі між залишками радянського виробництва і перехідними функціями, що зараз є на заводах.

**ПЕТЕР
КНАЙДІНГЕР**

: У Відні ми збудували паркові лавочки з елементів фасаду знесеного будинку. Я думаю, це гарний спосіб вшанувати людей, які будували це свого часу. Так люди більше ототожнюють себе з простором міста. Ми заходимо в цей процес, розпочинаючи з угоди з власником. Він надає нам певні уламки для перевикористання. Так ми забираємо їх зі сміттєвого циклу.

**ЗУЗА
ГОЛІНСЬКА**

: Великі фабрики в Польщі подрібнені. Не так просто знайти людей, що мають знання і можуть виготовити певні речі – забирає час робота над будівництвом стосунків зі ними. Це не тяжко – просто займає час. Якщо хтось роками працював у певний спосіб, то не найкраще для них переключитися лише тому, що в їхньому житті з'явився хтось інновативний. В них роки досвіду і тяжке життя. Тому займе час пояснити й зрозуміти одні одних. Часто ці люди – вже пенсіонери. Це старші люди, що мають знання, яких молоді люди не мають, поки що.

СОЦІАЛЬНА СКЛАДОВА ВИРОБНИЦТВА У МІСТІ: ЯК МОЖНА СТИМУЛЮВАТИ ПЕРЕХІД І ОБМІН ДОСВІДОМ МІЖ СТАРШИМИ ПРАЦІВНИКАМИ ТА МОЛОДШИМ ПОКОЛІННЯМ?

**МИХАЙЛО
СМУШАК**

: У Івано-Франківську було багато дрібного виробництва до СРСР: пекарні, ремісничі майстерні – це все сімейні бізнеси. Були фермерські господарства. За часів СРСР прошарок цих умінь був ліквідований, як і спадковість.

Тому нині молоді компанії починають наново. І роблять помилки. Проте, це необхідно, щоб налагодити спадковість і навчання молодшого покоління. Місто може стимулювати виробників, знижуючи податки і збори, може дотувати з міського бюджету, адже потім саме місто отримає мультиплікативний ефект з податків, і воно розвиватиметься.

**АНАСТАСІЯ
ПОНОМАРЬОВА**

: Люди сприймають індустріальний спадок по-різному. Немає однакового бачення. Старші ностальгують, молодим кайфово лазити, досліджувати, надихатися руйинами, вони цінують теперішній час. Архітектори мріють про майбутнє цих територій, їх теж не цікавить історія.

Де перетин усіх цих різних поглядів? Може, точкою перетину може бути індивідуальна історія людей, що мають зв'язок з історією місця?

ЮРІЙ ЧАБАН

: Вік людини не має значення, важать професійні якості. У нашій компанії біля 25 осіб, основному технологу – 75 років. Він не може зробити щось, пов'язане із сучасними технологіями, але до нього прислухаються молоді працівники. Водночас перевагу надаємо молодим освіченим спеціалістам.

**ПЕТЕР
КНАЙДІНГЕР**

: Головний соціальний вихлоп – сам процес. Процес спрацює тільки тоді, коли я беру за основу знання і вміння людей, які працюють. Архітектурний дизайн спрацює тільки тоді, коли процес дизайну ґрунтується на людях, які працюють.

**ЗУЗА
ГОЛІНСЬКА**

: Люди можуть навчатися одні від одних. Наприклад, коли я хотіла виробити мінімалістські скульптури, то співпрацювала зі старшими майстрами. Спершу вони не розуміли моїх ідей, але з часом, коли ми поговорили, майстри зрозуміли концепт та естетику. Знайти поле для спілкування і навчання одні від одних можна завжди. Бо коли ти приходиш зі сфери мистецтва, ти обмежена в технічних знаннях. І певні рішення не приходять до тебе. А ці люди знають про такі рішення.

ЮРІЙ ЧАБАН

: В Івано-Франківську сьогодні бракує професійних людей, які могли б прийти і виготовляти. Причини – відтік багатьох людей робітничих спеціальностей за кордон. Професійно-технічні навчальні заклади потребують реформи, бо їхні випускники нічого майже не вміють, там не прищеплюють любов до ремесел.

Треба, щоб людина сама вчилася. Невеличкі майстерні можуть дати більший ефект, бо туди прийдуть люди, які хочуть навчитися.

**ПЕТЕР
КНАЙДІНГЕР**

: Університетським спеціальностям бракує зв'язку з матеріалом: ось ти торкаєшся цегли, що ти можеш реально робити з цим вручну. Я завжди намагаюся зрозуміти, як можна дати зворотний зв'язок від людей з університетською освітою людям, які працюють у ручній праці. Це важливий крок – іти назустріч, бачити одні одних в одному процесі.

**АНАСТАСІЯ
ПОНОМАРЬОВА**

: Якщо ми шукаємо самовираження, то досить мати невеликий фаблаб із десятима станками, виробляти щось і показувати як альтернативу масмаркету. В Києві є фаблаби на Платформі Острів, у UNIT City.

Але якщо ми говоримо про заміну індустріальному суспільству, то треба думати не лише про виробництво,

(2)

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

(2) ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА

- Чи можна вважати перехід на циркулярну економіку поверненням в доіндустріальне минуле прихопивши з собою нові технології?
- Циркулярна економіка для економіки?
- Циркулярна економіка у виробництві?
- Циркулярна економіка у екології?
- Імпакт інвестиції, що це і чи можуть вони стимулювати розвиток локальної економіки?

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

АНДРЕА КЕСЛЕР (ВІДЕНЬ)

Співзасновниця Materialnomaden.

АННЕ ВАЛЬ (ДРЕЗДЕН)

Дослідниця розробки програмного забезпечення оцінки життєвого циклу.

ЮРІЙ ФИЛЮК (ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)

Засновник платформи «Тепле Місто», керівник проекту Promprylad.Renovation.

МОДЕРУВАВ:

ОЛЕКСІЙ МОСКАЛЕНКО (КИЇВ)

Дослідник в Аналітичному центрі УКУ.

АННЕ ВАЛЬ : Який цикл проходить будь-який виріб? Сирий матеріал – виробництво – використання – стан після використання. На останньому етапі потрібно цю річ або переробити, або розібрати на частини, або лишити стояти у вашому гаражі. У нашому проєкті ми дивимося на цю останню фазу. Ми збираємо всі дані про те, які матеріали, які ресурси, яка енергія потрібні для виготовлення і переробки, які викиди в повітря, ґрунт і річки. І коли ми маємо всі ці дані, можемо картувати впливи матеріалу на довкілля. Система дає оцінку вуглецевого сліду – це викиди діоксиду карбону на один кілограм продукту.

ЮРІЙ ФИЛЮК : У певний момент мені перестало бути цікаво робити бізнес, орієнтований суто на збільшення прибутку. Ми почали відкривати ресторани в Івано-Франківську за новими підходами, жертвуючи маржинальністю на користь цінностей. Інтуїтивно я не любив пластик вже віддавна. Такий підхід вимагав більших витрат, але я відчув, наскільки кайфово жити саме так. Пізніше я змістив свою діяльність у сектор громадянського суспільства, і вже п'ять років керую платформою «Тепле Місто», яка, зокрема, має у фокусі питання сталого розвитку й екології. З CANactions ми з'ясували, що в місті є багато промзон, з якими можна працювати, віднаходячи нові ролі для таких об'єктів.

Внутрішній пошук виходу на циркулярну економіку – це про відповідальну до планети й орієнтовану на людину економіку. Раніше існувала парадигма, що ти або багатий – і не питаєте, як заробив гроші, або соціально відповідальний і бідний. Але можна створювати моделі, економічно прибуткові і відповідальні до довкілля. І Prompylad.Renovation – приклад такого проєкту. Він тільки розганяється, але бізнес-модель, яку ми створили, показує, що проєкт є прибутковий і може створювати економічний прорив, але в цінностях прозорості, відкритості, відповідального ставлення до довкілля, – він має нести зміни на всіх рівнях, починаючи зі свідомості.

За останні п'ять років я бачу, що динаміка розуміння цих цінностей абсолютно позитивна. Зріс рівень сприйняття нового в місті. Завжди потрібна доказова

база, тому ми працювали і на рівні розробки моделей, і впровадження їх. Коли люди бачать, що це приємно, корисно – тоді надихаються робити так само. При цьому послідовному підході в будь-якому місті України можна будувати продукти світового рівня і мати позитивний відгук від середовища. Але все має бути продумано, послідовно, відповідально – і реалізовано. Бо теорія не дає ефекту.

**АНДРЕА
КЕСЛЕР**

: Я виросла в 1970-ті роки в Австрії, в системі соціального забезпечення. Отримала освіту, можливість обирати самій, що робитиму, і мати все, що мені було потрібно. Історія моєї родини інакша: вони біженці, які почали в 1950-ті роки з нуля. І я маю відчуття, що ми повинні стати суспільством «нуль відходів». Упродовж десятиліть ми виробляли продукти, їхня якість знижувалася, ми використовували так багато пластику... Як я можу відповідати на процеси зміни клімату? Вирішила не літати, а їхати потягом. Коли я їхала з Відня до Івано-Франківська, це була ніби подорож крізь історію: у Словаччині я побачила нові будинки – тобто маємо зростання економіки, але є і залишені будинки – це гарна бетонна архітектура, яка потребує значних інвестицій для реновації. Я гадаю, що всі ці фабрики і будівлі мають шанс оновлення і збереження для майбутнього.

пластик. Австрія, Німеччина досягли успіхів у розділенні матеріалів. Я щаслива, що Китай має зараз достатньо пластику, і Європа не може продавати туди пластик, тому в нас тепер свій цикл переробки.

Мої батьки вже збудували дім, тож я не хочу будувати новий, а хочу використати те, що є. Тому ми йдемо до власників, які хочуть збудувати новий будинок. Визначаємо, що з елементів цієї споруди, яку хочуть знести, може бути використано вдруге – шукаємо такі родинки. Далі ми показуємо, як ці речі можна використати по-новому. Намагаємося використати так багато, як тільки можливо. І врешті з цих «родзинок» можна збудувати цілий будинок.

Крім того, ми – нове покоління, ми здатні ділитися речами: це такі сервіси як Airbnb, шеринг автомобілів і велосипедів. Ми маємо щось зробити для довкілля, і якщо це в наших силах, то маємо так робити.

ЩО ВЗАГАЛІ ЗНАЧИТЬ «ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА»?

ЮРІЙ ФИЛЮК : Для мене циркулярна економіка – це про те, як налаштувати економічні процеси так, щоб вони не створювали негативні ефекти для планети. Ми вбиваємо ту планету, де живемо, наче самогубці. І не хочемо цього визнати. Чому? Ми живемо в парадигмі лінійної економіки споживання. Як вимірюють ефективність на рівні країн? ВВП. І це парадигма лінійної економіки. В парадигмі циркулярної економіки може виявитися, що не потрібно так багато виробляти, щоб забезпечити щасливе життя.

Я намагаюся критично ставитися до свого життя, до стандартів середовища, де живу. Наведу приклад свого ставлення до транспорту. У мене є машина, їй 11 років, і я жодного разу її не міняв. Маю ще велосипед, який я міняв, бо попередній вкрали. Я лишаю ключі від авто і від велосипеда у місті, коли їду кудись, і мої друзі знають, що можуть користуватися цим транспортом. Це економічно вигідно, бо друзі розвантажують мене від таких речей як техогляд, оформлення страхівки. Кошти на утримання машини в такий спосіб ми розділяємо. І мені приємно, що я можу комусь допомогти. І це будує тісніші стосунки. Просто в певний момент я позбувся відчуття, що це моє і має мені належати. Я зміню машину на електрокар, коли побачу, що технологія їхнього виробництва дійсно хороша.

Інший приклад – ресторан Фабрика, де ми використовуємо тільки місцеві продукти. Зокрема, там немає морепродуктів, тому що море від нас далеко. Зате є карпатська форель. І останній приклад – Promprylad. Renovation. Це не лише вторинна переробка, а й робота на випередження. Мені хочеться закладати в бізнес-модель такі механізми, які б дозволяли не генерувати зайвих відходів. Маємо амбітну ціль, щоб 38 тисяч м² = 0 CO₂. Щоб не заводити багато енергії на утримання простору. Найперше, що важливо тут, – це правильне утеплення. Не треба думати, як обігріти приміщення, а як зробити так, щоб менше втрачати тепла, а влітку – навпаки, не випускати холод. За попередніми розрахунками це лише на 5% дорожче від стандартного підходу, але ефективність колосальна.

Тобто навіть в Україні, де немає на рівні держави усві-

домлення, можна створювати бізнес-моделі, які вирішують ці задачі, і є економічно вигідними.

АННЕ ВАЛЬ

: Циркулярна економіка – це коли немає відходів, коли всі ресурси зберігаються в циклі. Ідеальний зразок такої економіки – це природа. Вода випаровується з водою, утворюються опади, які знов наповнюють водойми – ось приклад такого циклу. Але людство може мати циркулярну економіку лише як мету. Ми не можемо її досягти на 100% – це як із ідеєю zero waste. Ми живемо в економіці ресайклінгу.

Що робить індустрія щоб досягти циркулярної економіки? Наприклад, є поліетиленові пластикові пляшки. Їх доставляють до Китаю, з них роблять нитки і текстиль. І повертають до Європи. Але це не досконала циркулярна економіка, адже коли ти переш речі, виготовлені з таких волокон, у пральній машинці виділяється мікропластик. Є принцип регенеративного дизайну. Тобто існує органічний і технологічний цикл. Обидва зустрічаються в певній точці. Ось приклад. Є компанія, що виробляє текстиль для літаків, і він біорозкладний – можна принести його на компостувальний завод. Це органічний матеріал, зроблений в технологічному циклі. Інший приклад – економіка спільного користування. Існують платформи, додатки, де люди можуть ділитися тим, що мають удома. Є ідея робити це на рівні промисловості: ділитися ресурсами. Це новий підхід, і він може змінити економіку. Збудувати нову циркулярну економіку замість лінійної.

АНДРЕА КЕСЛЕР

: Як ми можемо зобразити циркулярну економіку? Тобто подивитися на це поняття з точки зору дизайну? Є лінія, а є коло, і коло, – це найкомпактніша форма.

(3)

ПРЕ/ПОСТ РЕВІТАЛІЗАЦІЯ

(3) ПРЕ/ПОСТ РЕВІТАЛІЗАЦІЯ

- РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ - МОДНИЙ ТРЕНД ЧИ НЕОБХІДНІСТЬ?
- ЧИМ КЕРУЮТЬСЯ ДЕВЕЛОПЕРИ ОБИРАЮЧИ ШЛЯХ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНИХ ОБ'ЄКТІВ ЗАМІСТЬ ПОВНІСТЮ НОВОЇ ЗАБУДОВИ?
- ЯКА ЕКСПЕРТИЗА НЕОБХІДНА ДЛЯ СТАРТУ ТАКОГО ПРОЕКТУ? ЯКА РОЛЬ АРХІТЕКТОРА?

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

ПРОФ. ДР. ДЕТЛЕФ КУРТ (БЕРЛІН)

Експерт з міського розвитку.

ДЖЕ АН (ЛОНДОН)

Співзасновник Studio Weave.

**ІРИНА МІРОШНИКОВА, ОЛЕКСІЙ ПЕТРОВ
(ХАРКІВ)**

Автори архітектурного проєкту ревіталізації Promprylad.Renovation, архітектурна студія «Форма».

МОДЕРУВАЛА:

БОЖЕНА ПЕЛЕНЬСКА (ЛЬВІВ)

Виконавча директорка Jam Factory Art Center, Львів, та Harald Binder Cultural Enterprises.

ВСТУПНЕ СЛОВО МОДЕРАТОРКИ

**БОЖЕНА
ПЕЛЕНСЬКА**

: Практика ревіталізації має декілька десятиліть, такі практики мали ідеалістичні ідеї: протиставити себе індустріалізації, вільно творити. З часом підхід до ревіталізації випрацьовувався, і сьогодні величезні бюро працюють над тим, як ревіталізувати такі будівлі, який вплив мають ці території на містян... Ці приклади вивчають в університетах, і сьогодні підхід радикально відрізняється від того, що було на початку – коли це не було такою продуманою ініціативою. В Україні перші приклади ідей – менш як 10 років тому. Але маємо нині вже десятки проєктів, і Prompylad.Renovation є одним із прикладів.

ЯКИЙ ВПЛИВ МОЖУТЬ МАТИ ТАКІ ПРОСТОРИ? ЩО ВІД ЦЬОГО ВЛАСНИКАМ? ЯКА ІДЕЯ СТОІТЬ ЗА РЕВІТАЛІЗАЦІЄЮ, ЧОМУ МИ ТАК ЛЮБИМО ЦЕ РОБИТИ?

ДЕТЛЕФ КУРТ

: Всі люблять італійські міста, але мало хто знає, що ці міста – результат контролю. Берлін теж постав у результаті чіткого генерального плану та регулювання 1990-х років. Гонконг – не одна дизайн-ідея, але більший вибір різних хмарочосів.

Якщо говорити про фази міського оновлення в Німеччині, то це 1) після Другої світової війни, коли міста були сильно зруйновані. Була ідея збудувати нові центри міст, зруйнувати старі будівлі, збудувати нові сучасні райони.

У 1980-х роках відбувалися зміни в Німеччині, Британії, США – так звана соціально орієнтована модернізація, змішане використання будівель, дискусії про те, як зберігати історичні споруди, і як далі їх використовувати. В Німеччині є чіткий процес регуляції, як це міське оновлення має відбуватися (Лейпцизька хартія 2007). Ми маємо багато фінансування для занедбаних районів. Скажімо, Пренцлауер-Берг був таким, а тепер – це хіпстерський район.

Важливо почати з генплану, далі дивитися на рівень кварталу й будинків тобто не працювати лише з будинками без розуміння, як місто має розвиватися стратегічно.

На мою думку, ви маєте забагато нових високих будівель у цьому районі. Промприлад може працювати як інкубатор і мати роль у регенераційній стратегії для цієї території.

ДЖЕ АН

: Моя студія займається малими проєктами від арт-інсталяцій до офісів, галерей, павільйонів і розвитку спільнот. Ми також видаємо публікацію про те, як ми живемо – тобто про людські стосунки. Вся наша робота – про стосунки між людьми. Що більше ми будуємо, то менше зацікавлені в будівлях, адже врешті-решт в будинках житимуть люди. Нам треба спершу знайти способи, як організуватися, вже потім – думати про будинки.

Місто Галл (Кінстон-на-Галлі) на північному сході Англії обрали як місто культури 2016 року. В минулому це було неймовірно густонаселене промислове місто. Але з часом індустрія занепала, і місто збідніло. Крім того, люди почали виїздити. У 1970-х люди мріяли про машину і замиський будинок. І врешті центр міста спорожнів – ніхто там більше не жив і нічого не робив. Після подій в рамках програми Міста культури в нашій агенції питали: що ми можемо зробити з цієї енергією, яка лишилася в місті після фестивалю? Тож ми проаналізували проблеми Галла.

З 1980-х ми бачили багато прикладів монокультурного розвитку таких міст. І ми подивилися на різні приклади оновлення таких спорожнілих міст. В центрі будували шопінг-моли: говорили про них як про храми споживання, де люди витратять гроші. І цей підхід феєрично провалився. Наступною ідеєю було принести туди працевлаштування. І заохочували великі корпорації переїздити до таких міст, і приводити з собою десятки тисяч людей. Це трохи спрацювало, але знов-таки – коли ці компанії занепали, те саме сталося й з міським оновленням. І наступними прийшли мистецтво й культура. Мільйони фунтів стерлінгів вкладалися у центри міст, де будували галереї. Я не кажу, що це поганий підхід, але він також дещо обмежений. І нарешті прийшла ідея будувати університети.

зовсім інакше. Але ми все ще будемо навчатися, взаємодіяти і говорити між собою. Виявилось, що в Галлі багато людей працювали одночасно, але окремо. Чому б не зібрати їх разом, не поєднати їх у мережу? Адже всі вони в чомусь є спеціалістами. Ніщо не працює саме по собі, і не мусить.

Тому у випадку міста Галл ми запропонували говорити про перетворення постіндустріального міста у місто навчання – не лише для дітей, а для всіх, бо ми всі навчаємося, залучивши п'ять «інститутів», що мають фізичної репрезентації, але присутні в Галлі: інститут тіла, розуму, соціальних стосунків, інститут «роблення руками» та інститут природи. Ми маємо навчатися усім цим п'ятьом аспектам. Це поки що проєкт-фантазія, і якщо вони його втілять, це буде круто.

**ІРИНА
МІРОШНИКОВА
ТА ОЛЕКСІЙ
ПЕТРОВ**

: Ми працюємо з 2006 року. Нам було троє, тепер – вісім-десять. За цей час ми отримали характеристику архітекторів, які здатні розв'язувати комплексні завдання. Ці проєкти приходять з ідеями, але без конкретного завдання на проєктування. Ми аналізуємо ситуацію і те, як можна перезапустити територію – це довгий процес.

Серед наших робіт багато пов'язаних з реновацією. Ось кілька прикладів.

Музей сучасного мистецтва – один із перших. Нас за-

просили переосмислити будівлю пивзаводу Ріхтера в Києві на Подолі. Ідеальний проєкт для команди молодих архітекторів. Всі молоді архітектори мріють проєктувати музей сучасного мистецтва, та ще й в історичній будівлі. Ми вирішили зосередитися на внутрішньому зонуванні. Мабуть, через це ми отримали третє місце в конкурсі – нам сказали, що в нас надто раціональний і сухий проєкт.

Наступний проєкт мав велику соціальну складову, робив наголос на громадські функції, і в перспективі він може сформувати обличчя і міста, і області. Ми відкрили сьогодні виставку у форматі робочого офісу, що дає змогу зрозуміти поетапну пошукову архітекторську роботу, що показує фінальне рішення проєкту. Тут також частково не було ввідного завдання, були вказані деякі напрямки, і ми разом формували завдання на проєктування. Одним із перших етапів реалізації ми запропонували книжку, яка б показала історію міста і заводу.

Схема – київський рейв, допоміг нам навчитися швидко приймати рішення в умовах роботи з промисловими будівлями. Ми працюємо і над підбором майданчика, освітлення і розробкою бренду Схеми.

Ще один проєкт – Super Club. Це суміш усіх завдань, які ми отримували в попередніх проєктах. Ми досліджували, як нічна культура може перезапустити промислову територію, додали дослідження по культурним інституціям, проаналізували столиці і вивели певні правила, зрозуміли, що клуби в процесі історичного розвитку змінюють типологію від театральних монофункціональних до індустріальних багатофункціональних. Це як із музеями, що були виразні за своєю архітектурою, але перетворилися на прості багатофункціональні коробки. В результаті ми зробили три пропозиції майданчика, і він зараз розвивається.

**БОЖЕНА
ПЕЛЕНЬСКА**

: Чому потрібно ревіталізувати, а не зносити будівлю? Часто для забудовника чи власника простіше знести і збудувати житловий чи комерційний комплекс.

ДЕТЛЕФ КУРТ

: Це не питання коштів, а культурної цінності і суспільної і регуляції. Руйнуючи будівлю, ти руйнуєш пам'ять і спогади людей – і це не вимірюється грошима, але цінністю історії міста і держави. Якщо зберегти тутешню архітектуру, місто матиме більшу цінність для Європи, ніж якщо будувати нове. Але вам потрібна стратегія міського оновлення.

ДЖЕ АН

: Культура, політика, ідентичність мають цінність. Все, у що ми не вкладаємо гроші. Але девелопери бачать тільки гроші, і так само це працює в уряді. У Великобританії ми намагалися конвертувати соціальні і культурні цінності в грошові... Я ненавидів усю цю value-game, але зараз я її люблю. Тут є 100 людей. Якщо ви конвертуєте освітню цінність 100 людей, це буде супер. Водночас, якщо індустріальна будівля не дає нічого, не бачу нічого поганого в тому, щоб вона зникла.

ІРИНА МІРОШНИКОВА

: В новому будівництві немає нічого поганого, не треба зберігати все навколо. Промприлад був закритим підприємством, ніхто не знав, що тут відбувається. Уявімо, що не було б «Теплого Міста» й тут будують житловий комплекс. Питання: який ЖК, який рівень культури архітектора, що пропонує проекти, рівень культури забудовників, що зараз може наше суспільство запропонувати? Може, в такій ситуації краще не будувати, а працювати з тим, що є.

**ОЛЕКСІЙ
ПЕТРОВ**

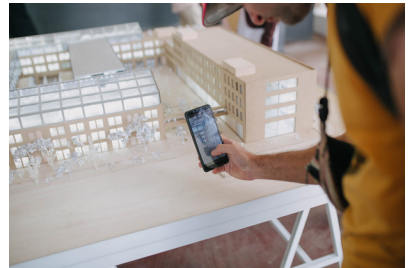
: Передусім питання зберігати чи будувати нове лежить у площині економії – не важливо, девелоперський проєкт чи проєкт зі соціальною складовою. Економічна доцільність впливає на хід роботи над проєктом. Збереження дає можливість зараз вийти на більш правильну дорогу в розвитку цих територій.

**ІРИНА
МІРОШНИКОВА**

: Є відчуття, що Promprylad.Renovation дав поштовх до розвитку тенденції ревіталізації індустріальних просторів. Люди хочуть повторити, але це питання внутрішньої культури, відкритості, гри в довгу, і готовності запускати складні сценарії. Бо віддачі не буде за два чи три роки. Тут немає простого сценарію, як діяти. Бо суспільство формується, ми спостерігаємо процес і бермо участь у ньому.

**БОЖЕНА
ПЕЛЕНСЬКА**

: Цінність може бути прихованою. У нас часто не вважають радянські заводи цінними. Тільки нещодавно почали цінувати цей спадок, який для багатьох є складний і від якого хотілося б відмовитися. Тут ревіталізація дає шанс переосмислити і прийняти, оглянути на будівлю і на устрій, що існував, іншими очима.

(4)

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В МІСТІ

(4) ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ В МІСТІ

- Що таке самодостатній район, які основні чинники для його творення? (як створити збалансований район із змішаними типами активності) Ляйпцігська хартія
- Чи важлива самоідентифікація району для його успішного розвитку?
- Район та нове житло. Як уникнути сегрегації з закритими житловими комплексами?
- Які підходи у плануванні сучасних житлових районів можна імплементувати з модерністичного планування соціалістичних мікрорайонів?

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

РОМЕА МУРИН (ПОЛЬЩА)

Архітекторка та урбаністка. Є співзасновницею студії Locument та програмною директоркою в CANactions School.

НАТАЛЯ МИСАК (ЛЬВІВ)

Архітекторка, дослідниця з Центру міської історії у Львові.

АСЕЛЬ ЄСЖАНОВА (КАЗАХСТАН)

Співзасновниця Urban Forum Kazakhstan.

МОДЕРУВАЛИ:

ТІНАТІН ҐУРҐЕНІДЗЕ (ТБІЛІСІ)

Співзасновниця Tbilisi Architecture Biennial.

ОТАР НЕМСАДЗЕ (ТБІЛІСІ)

Співзасновник Tbilisi Architecture Biennial.

**ТІНАТІН
ГУРГЕНІДЗЕ**

: Тбілісі – місто, що доволі хаотично розвивається. Але з іншого боку, цим воно і цікавить дослідників. Темою Tbilisi Architecture Biennial ми обрали неформальні тенденції в урбаністиці та архітектурі – це ті процеси, що розпочалися в Тбілісі після розпаду СРСР, коли жителі почали змінювати міський простір, привласнювати його, наприклад, розширювати квартири, добудовуючи балкони, щоб отримати більше простору.

Tbilisi Architecture Biennial – це була перша така архітектурна подія в Грузії, і це було політичне рішення – провести першу таку подію в країні не в центрі. Ми також хотіли активізувати периферію міста. Район, де відбувалася Бієнале – Глдані, збудований у 1970 – 1980-х роках, має біля 170 тисяч жителів, хоч і запланований на значно меншу кількість.

В рамках Бієнале відбулася виставка в колишній будівлі КГБ, інтервенції в гаражах, симпозіум з міжнародними гостями. В житловому будинку різні художники створили інсталяції – на два дні квартири відкривалися для публіки, тобто приватні простори стали публічними. Ми активували й найпомітніший об'єкт району – міст, зробивши на ньому фотовиставку.

ПРО ДОСВІД РОБОТИ В МОНОМІСТІ

РОМЕА МУРИН : Мені довелося попрацювати в російському місті Свободний (Амурська область). Це мономісто, з тією радянською архітектурою, яка може бути в якому завгодно індустріальному місті на пострадянському просторі: холістичне планування, типові житлові будинки, занедбані публічні простори, що колись мали ідеологічну функцію. Нашим викликом було – змістити парадигму.

Ми намагалися застосувати ідею resilient city – міста, що покладається на власні ресурси, але водночас активно живе як місто.

У Свободному цим ресурсом був, зокрема, ліс. Тут важливий був економічний аспект: люди будували будинки з дерева, і ми думали, як цю цінність можна використати. Соціальний аспект – не можна просто закрити будинки культури, бо люди відчують: це останнє, що ти можеш забрати в них. Аспект довкілля – ми також намагалися використовувати ресурси того, що є навколо міста, – це річка.

ПРО ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЮ В КАЗАХСТАНІ

**АСЕЛЬ
ЕСЖАНОВА**

: Urban Forum Kazakhstan – це незалежна платформа для діалогу стейкхолдерів, що почалася як низова ініціатива. Urban Forum Kazakhstan щороку проводить конкурс соціальних проєктів для міста. Головна умова – проєкт має бути не тільки про зміни міського простору, але й про запрошення локальної спільноти разом робити ці зміни.

Urban Forum Kazakhstan прагне йти від потреб місцевих мешканців, на відміну від міських адміністрацій, що будують поліцентричні міста «посеред нічого», де центрами стають торгові центри. Це велика помилка.

Ми віримо: щоб покращити життя периферійного району міста, ми маємо передусім комунікувати з людьми, які там живуть. В Алмати – чудовий центр, ми називаємо його Золотою площею, але окраїнні райони – занедбані і спустошені. Тому ми хотіли підтримувати проєкти, що робили б ці райони більш придатними для життя.

Наведу приклад проєкту в приміському селі, де живуть небагаті люди, – автор хотів спершу просто почистити озеро, але ми разом зрозуміли, що почистити – недостатньо, треба заохотити місцевих мати відповідальність за це місце. Він організував суботники, змагання з риболовлі, а з часом звернувся до нас і попросив допомоги збудувати амфітеатр. Ми зробили сцену 10 на 10 метрів, і це надихнуло місцевих жителів, почали приходити діти й ставити вистави і концерти. В певний момент міська адміністрація ініціювала в цьому місці зміну міської інфраструктури. І це було однією з перемог. Це не відбулося так просто, ми мали багато дискусій, показувати дослідження і статистику. Мала сцена і суботники довели міській адміністрації, що варто вкладати гроші у віддалені райони.

ПРО ІДЕНТИЧНІСТЬ РАЙОНУ І МІСТОПЛАНУВАННЯ

**НАТАЛЯ
МИСАК**

: Подивімося на фото східного Лондона після Другої світової війни, який збиралися зрівняти з землею і збудувати нові сучасні будинки. Активіст Нігель Гандерсон говорив, що треба зберегти публічне життя району, і вперше використав поняття ідентичності до міських спільнот.

Ідентичність і модернізм – це опозиція. Чи можна говорити про ідентичність модернізму? Коли ми говоримо про модернізм, то це про стирання специфічних

соціальних рис району і будувannya нового. Ідентичність певного району може бути як інструментом планування, так і його наслідком. Погляньмо на Сихів. Цей район розташований на околиці Львова, але не сприймається як окремий від міста (хоч колись таким був). Подібний до Сихова район Розенгард у шведському Мальме, хоч і розташований у центральній частині міста, сприймається як ізольована територія. В Сихові ми не маємо соціальної сегрегації, хоч він довгий час був відрізаний від Львова, був пов'язаний із сільським способом життя. Зараз це один із найдинамічніших районів. Багато що змінило спорудження трамвайної гілки: трамвай зробив район доступнішим.

Чому ідентичність важлива? Самоідентифікація та ідентифікація іншими пов'язані, бо якщо твоя ідентичність сильна, ти можеш опиратися нав'язаним поглядам, як-от жителі Мальме мають постійно доводити, що вони не гірші за тих людей, що живуть в інших районах.

Ідентичність використовують архітектори, журналісти, забудівники – і тут багато простору для спекуляцій. Важливо зрозуміти потреби всіх, і почути голоси всіх, хоча це й неможливо вповні, тому існує інклюзивне планування.

(5)

ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДИ

(5) ЗАЛУЧЕННЯ ГРОМАДИ

— Чому залучення громади в художні, культурні і міські проекти досі актуальне та набирає оберти? Яка різниця в партисипативних підходах та мотиваціях різних гравців (митці, діячів культури, дослідників і адміністрації)?

— Що ж таке партисипація: це інструмент для творення сучасного демократичного суспільства, чи інструмент для уникнення конфліктів?

— Як партисипативні практики можуть функціонально забезпечити соціальну справедливість, не вдаючись до стереотипів та популізмів?

— Злучення мас. Як сприяє сфера дозвілля побудові громадянського суспільства? Культура рейвів, фестивалів як простір впливу та залучення громади.

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

АННА ДОБРОВА (ІВАНО-ФРАНКІВСЬК)
Кураторка міської лабораторії MetaLab.

ЛІВА ДУДАРЄВА (КИЇВ, АФІНИ)
Співзасновниця MetaSitu.

КАЛКАґНО КАЛЛЕН (США)
Мисткиня з Цинциннаті .

СТЕФАН РОБЕРТ (ТУЛУЗА)
Культурний менеджер.

КАТЕРИНА РУСЕЦЬКА (ДНІПРО)
Співзасновниця Urban Forum Kazakhstan.

МАРІЯ СЕМЕНЕНКО (МОСКВА)
Співзасновниця Urban Forum Kazakhstan.

МОДЕРУВАВ:

ІВАН ВЕРБИЦЬКИЙ (УКРАЇНА)
Керівник проєктів і аналітик у сфері розвитку міст у центрі CEDOS.

ЯК МИ РОЗУМІЄМО ПАРТИСИПАЦІЮ І ЯК ПРАЦЮЄМО В ЦІЙ ПАРАДИГМІ?

**АННА
ДОБРОВА**

: В нас бачать організацію, що власне залучає громаду з метою інтеграції проєкту Promprylad.Renovation. Але для нас досі питання, що таке партисипація. В певний момент ми зрозуміли, що не знаємо, як взаємодіє цей великий проєкт із навколишнім контекстом.

Ми робили «теоретичну» лабораторію, зовсім не партисипативну – досліджували район і сам Промприлад (щоб дізнатися, наприклад, хто працює сьогодні на заводі). Тоді ми виявили озеро неподалік. І побачили, що сама діяльність Промприладу важлива нам як архітекторам. Тоді ж познайомилися з людьми, які живуть у цьому районі.

Я вважаю, що тут важлива передусім чесність. Ми не намагаємося залучати громаду заради залучення. Коли приходимо до людей, чесно говоримо про свої інтереси.

**ЛІВА
ДУДАРЄВА**

: Важливе питання для нас – як зробити партиципацію такою, що працює для соціальної справедливості. Ми дивимося на місто не як на сукупність транспорту і те, де розташовані школи чи інші об'єкти, а дивимося відповідно до нашої роботи в міському просторі.

Ми були кураторами резиденції «We Are Never Alone», що досліджувала власне учасницькі практики. Інший наш проєкт називався «Foundation», його учасники жили в галереї та обговорювали, як створювати нове місто сьогодні.

Важливо також розуміти, що лишають по собі будь-які мистецькі проєкти, які залучають людей. Їхній вплив часто непередбачуваний і працює в неочікувані способи. Адже партисипація – це нелінійний процес, і художникам не обов'язково весь час перебувати на місці й фасилітувати його.

**КАЛКАГНО
КАЛЛЕН**

: Наша ініціатива Wave Pools Arts Center почалася з ідеї прагнення рівності для людей з мистецького середовища. Але з часом ми зрозуміли, що не можна гово-

рити про рівність тільки митців, якщо ми не говоримо про рівність у масштабі всього суспільства. Інклюзія – це дозволити людям визначати, які проблеми існують у їхніх спільнотах.

Для мене партисипативне мистецтво – проблематичне поняття на відміну від роботи організацій, що постійно працюють у певній спільноті.

Цінність роботи митця, я вважаю, вимірюється тим, чи воно розв'язує ці проблеми та підвищує обізнаність людей. І це не грошова цінність. Ось приклад нашого проєкту. В одному районі була висока дитяча смертність. І лікарня попросила нас попрацювати з цією проблемою – розповісти про охорону здоров'я. Тоді ми створили тимчасовий манікюрний салон і завдяки цьому простору могли проводити бесіди про репродуктивне здоров'я та планування сім'ї.

**СТЕФАН
РОБЕРТ**

: Я працюю разом з митцями з Алжиру, Сенегалу, Китаю, Ірану. Ми проблематизуємо поняття інклюзії та різноманіття (diversity). Замість diversity – тобто процесу прийняття більшістю «іншостей» – ми пропонуємо говорити про plurality (множинність) – коли суспільство приймає людей такими, які вони є.

У Франції це непросте питання, бо це доволі централізована країна, і набути французьку ідентичність можна тільки в той спосіб, щоб відмовитися від своєї. Інакше французом не станеш.

**КАТЕРИНА
РУСЕЦЬКА**

: 2013 року ми – організатори фестивалю Kultura Medialna – постали перед вибором: або виїздити з міста, або щось там робити. Нам хотілося організувати такий фестиваль, на який нам самим хотілося би прийти. Та з часом зрозуміли, що експериментальною музикою не зміниш нічого в місті. Так почали робити більш соціальні проєкти. Ми робили «легкі» формати. Наприклад, гаражні розпродажі. Зробили 14 таких розпродажів і думали, що припинимо – і хтось це продовжить. Але ніхто не продовжив.

Проблема учасницьких проєктів у тому, що ти думаєш: я запусну певний процес, його підхоплять і це далі працюватиме. Але часто так не стається.

В нас був інший приклад партисипативного проєкту – «Сцена». Ми запропонували всім охочим побудувати сцену. Всі працювали безкоштовно, ми зробили дві кампанії зі збору коштів і так залучили тих людей, які не живуть у Дніпрі. В цій роботі ми зрозуміли, що найважливіше – це чесність і прозорість, тоді спільнота починає тобі довіряти.

**МАРІЯ
СЕМЕНЕНКО**

: Коли художники приходять у район зі своїми практиками (бо їм набридло працювати в білому кубі), треба розуміти, що приходять вони у середовище, де вже існує спільнота, вона має свої стосунки, пам'ять. Тому художникам треба не інтегрувати людей у свій проєкт, а самим інтегруватися у середовище, до якого вони прийшли. І чесно розповідати, що вони хочуть. Люди знають, що їм потрібно, а художник може їм допомогти. Тут важливо не бути мати занадто високої думки про себе.

(6)

СПІЛЬНІ РОБОЧІ ПРОСТОРИ

(6) СПІЛЬНІ РОБОЧІ ПРОСТОРИ

- Як і чому формуються “спільні простори”, “треті місця”, “місця впливу” в сучасних містах?
- Чи можуть відкриті майстерні (фаблаби, мейкер спейси, тощо...) сприяти в зміні ролі містян, з позиції споживача на позицію спів-виробника?
- Яка різниця та підводні камені створенню таких “третіх місць” заплановано (“згори вниз”) та природним чином (“знизу вгору”)?
- Як напрацьовується сталість та економічні моделі таких просторів?

УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ ВЗЯЛИ:

ОЛІВІЯ ТУСІНСЬКІ (ЛОНДОН)

Дослідниця, розробляє стратегії інклюзивної регенерації районів міст.

ВІТАЛІЙ КИРИЛІВ (ЛЬВІВ)

Співзасновник Zavod і дизайнерського бюро Nochu Rayu.

РОМАН ВИДРО (ХАРКІВ)

Громадський активіст, співзасновник Гараж Хабу.

КОСТЯНТИН КУЧАБСЬКИЙ (КИЇВ)

Архітектор, співзасновник Платформи Острів.

МОДЕРУВАЛА:

ІРИНА СОЛОВЕЙ (КИЇВ)

Стратегиня з розвитку спільнот та президентка ГО «Гараж ґенґ».

ІРИНА
СОЛОВЕЙ

: Ще на початку нашої діяльності ми зробили Collective Studio – це була перша зустріч архітекторів, соціальних інноваторів, медійників, які вирішили, що треба працювати з такими просторами. «Гараж Генг» втілювали в Україні модель креативного міста. Таке місто формується зі зв'язків. Зв'язки – ідеї – втілення. Ініціативи зосереджуються в одному просторі й місце додає концентрації талантів і ініціатив, з яких мають витікати ринки.

З часом ми зрозуміли дві речі:

— простори – це не місця, а соціальні зв'язки, щоб поєднати ідеї, ресурси та сміливість;

— місця концентрації формуються, ринки з'являються не швидко, але вони підштовхують середовище до екосистемного розвитку: коли кожен має свою стратегію, але ми всі вміємо синхронізуватися і зростати спільно, щоб комплексно охопити різні виклики в місті.

Ми досліджували такі місця і передусім заводи. Тоді був завод на Видубичах, фабрика «Юність». Але не з'явилося людей, які могли б взяти відповідальність за такий масштабний проект. Розмови зводилися до практик добросусідства, ніхто не обговорював, як ми будемо перетинатися, а нас це не влаштовувало, бо ми міркували про простір як перетин дисциплін і талантів, ресурсів. Тому ми повелися на іншу історію – простір «Т shaped». Там не спрацювало, бо не було перетину і поєднання, а було злиття – зійшлися різні ініціативи і не було розуміння, що в кожного мають залишитися свої стратегії. Було хаотичне поєднання талантів цих малих груп.

Згодом ми потрапили на Платформу Острів, де почали працювати в партнерстві з «Формографією». Ми поєднуємо свої підходи, тому ми досі на Платформі Острів, і вчимося працювати в комплексному просторі. Коли є багато організацій і стратегій, їх треба синхронізувати, долати розбіжності, тоді швидкість руху інакша, і для нас це урок українського дзену – ми довіряємо процесові. Ця тактика себе виправдовує.

ЯК КРЕАТИВНІ ІНДУСТРІЇ ВЗАЄМОДІЮТЬ З МІСТОМ?

**ОЛІВІЯ
ТУСІНСЬКІ**

: Багато нашої громадської інфраструктури з'явилося завдяки філантропії. Публічний сектор почав інвестувати у простори спільнот після війни, а саме – в мистецькі інституції: чимало центрів міст тоді спорожніли, і мистецтво розглядали як спосіб повернути людей.

Рух мейкерів, соціальне імпакт-інвестування та інші подібні терміни – років 10 тому ви б такого не побачили. Вони з'явилися завдяки прогресивним аналітичним центрам, що міркували, для чого інвестувати у простір, і як можна виміряти, що ти можеш отримати з цього простору як результат. В Лондоні дуже багато третіх місць, і серед них чимало гібридних робочо-соціальних просторів

РОМАН ВИДРО : Ми починали не з того, що вирішили відкривати соціальну платформу, де б зароджуватися зміни. П'ять років тому ми навчалися в різних університетах, де було багато проблем. Працювати вдома ми не могли, тому орендували гараж, поставили там буржуйку, принесли палети зі смітника і зробили власну лабораторію – там робили фізичні експерименти, і до нас приходили однопілітні. Приходили вони тому, що третіх місць у Харкові немає, а улюблену справу займатися хочеться.

Потім підтягнулося обладнання, ми збагнули, що таке 3D-друк та інші речі, й місце стало відкритою майстернею. Ми мали вже п'ять гаражів. Але гроші закінчувалися, і п'ять гаражів було важко утримувати – а ми ж

усі покинули універси, бо розчарувалися в них і зрозуміли, що гаражі для нас є кориснішим простором. Так ми почали експериментувати з освітніми курсами, підприємництвом, робили елементи меблів. Зрозуміли, що банальним інженерним підходом можна заробити на оплату оренди і світла. Потім почалися резиденції – від гіпнотерапевтів і дантистів до людей третього віку.

Ми зрозуміли, що є запит і біль не тільки в нас п'ятьох. Зрозуміли, що можемо бути виробництвом з людським обличчям, покинули гаражі й орендували великий простір. Це був переломний момент: ми залучили гранти, вирости у п'ять разів за чотири місяці й логічно мали «болі росту». Аж тут до нас прийшло усвідомлення нашої ціннісної пропозиції – саме живильне середовище, що зародилося в першому гаражі між п'ятьма студентами з палаючими очима.

Виявилось, немає професіонала і аматора – перехід плавний і всі його проходять. Бар'єру немає, ми називаємо це явище набутою безпомічністю. І в Гаражі ми її вбиваємо.

Це досягається тільки середовищем людей, які збираються разом і доводять тобі, що ти можеш за кілька років запустити щось на орбіту. Ми практикуємо реєт то реєт освіту – експериментуємо з цим, аби заповнити пробіли, що залишили конспекти та лекції. Деякі проєкти можуть стати підприємницькими ініціативами. Наше завдання – підтримувати це.

ВІТАЛІЙ КИРИЛІВ

: Коли ми переїхали на закинутий завод, то мали одну мету: знайти простір для праці. Ми заїхали в холодне приміщення, почали його розчищати. Приходили різні люди, і я почав водити екскурсії по заводу. Нетворкінг важливий, тож екскурсії – один із процесів, за допомогою яких я дізнаюся про нових людей.

Наше середовище – про практичне навчання, про взаємодії. Можна довго говорити про погоду, але наше середовище націлене на те, щоб люди об'єднувалися на основі ідей, продуктів, проєктів. Люди об'єднуються навколо продуктів, і кожний зберігає своє ім'я.

Проблема в тому, що український бізнес не цінує інтелект («ви в гаражі, ваша вартість – 3 гривні»). Євро-

пейці цінують, бо їм стіни не важливі. Наше середовище служить для створення інтелектуального продукту. Треба, щоб зрозуміли, що інтелект коштує дорого, а не плитку класти дорого.

**КОСТЯНТИН
КУЧАБСЬКИЙ**

: Треті простори відрізняються інституційним напрямком: якщо бізнес тримає коворкінг, це один тип об'єкта, якщо культурна ініціатива – це вже інший формат. Коворкінг для мейкерів – теж інша річ. Неможливо це поставити в один ряд, і Платформа Острів завжди була на межі прикладної освіти в архітектурі та дизайні, на пульсі соціальних трансформацій – це коливальний баланс, який ми шукаємо.

Існуємо вже шість років. Це 500 м2, де є майстерня, відкритий простір, зал-лекторій і концертний зал, невелика частина для коворкінгу різних організацій з соціального сектору та бізнесу. Це певна утопія, яка постійно перебуває в процесі переосмислення, як бути разом в цих умовах, дотримуючись візії соціальної відповідальності і самозабезпечення – ми тільки одного разу отримували грант. Ми виростили з тусівок і джемів і чіпляємося за цю атмосферу, заохочуємо цей хаос.

ЯК ГОВОРИТИ З ІНВЕСТОРАМИ ТА МІСЬКОЮ ВЛАДОЮ?

**ОЛІВІЯ
ТУСІНСЬКІ**

: Щоб говорити з інвесторами про соціальне імпакт-інвестування, ви маєте зрозуміти, що ви пропонуєте, і яка цінність вашої пропозиції.

**ВІТАЛІЙ
КИРИЛІВ**

: У Львові спершу тільки айтішників сприймали як представників креативних індустрій. Тому ми намагалися говорити про себе якнайбільше, щоб нас почули. З часом місто почало розуміти, що є креативні індустрії – і що це ми також. Місто почало створювати креативні платформи, наприклад, Lem Station.

Звісно, програм фінансування у міста для креативних індустрій немає, але воно дає хоча б нетворкінг. В контексті виборів я питав, чи хтось збирається підтримувати креативні індустрії. Отримав три відповіді, що розвиток креативних індустрій є в програмі. Треба вчити креатив розуміти бізнесові процеси і навпаки.

РОМАН ВИДРО

: Довший час ми мали таку стратегію: найкраща комунікація з міською владою – вдавати, що її не існує. Але щось змінюється навіть у Харкові. Міська влада все ще підтримує абстрактні проєкти, які ніколи не відбудуться. І раціональна спільнота групується завдяки таким подразникам. Найкраще, що робить сьогодні міська влада у Харкові – вона робить нам боляче, змушуючи робити контркультуру. Так ми будемо робити місто кращим, і в нас рано чи пізно вийде.

**КОСТЯНТИН
КУЧАБСЬКИЙ**

: У Києві є прірва між тими, хто приймає рішення, й тими, кого ти можеш зустріти на вулиці. Що менше місто, то реальніший цей діалог. Ми намагаємося не взяти на себе забагато: робимо сусідські вечірки чи безкоштовні кінопокази, куди люди можуть прийти й зрозуміти, що ми є і вони є, і щось може бути.

**ОЛІВІЯ
ТУСІНСЬКІ**

: Креативні індустрії сьогодні в пріоритеті в Лондоні та загалом у країні. Але це не змінює факту, що є прірва між тими, хто приймає рішення на рівні міста, і людьми на місцях.

БРОШУРУ СТВОРЕНО КОМАНДОЮ METALAB – УРБАНІСТИЧНОГО ПРОЕКТУ ПЛАТФОРМИ «ТЕПЛЕ МІСТО»

Міжнародний урбаністичний фестиваль «Сеанс міського сканування '19» реалізуєвався за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) та Українського культурного фонду. В рамках фестивалю відбулась урбаністична резиденція за підтримки програми Culture Bridges, що фінансується Європейським Союзом, та індивідуальний проект з митцями Wave Pool, підтриманий посольством США в Україні (USA embassy).

ПАРТНЕРИ ФЕСТИВАЛЮ

ТЕПЛЕ МІСТО*

METALAB

WWW.METALAB.SPACE